

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет № 6
Кафедра соціології та психології*

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Педагогіка і психологія вищої школи»
обов'язкових компонент освітньої програми
другого (магістерського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Тема 4. Принципи навчання

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол №7 від 30.08.2023 р.

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол №7 від 25.08.2023 р.

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально
- економічних дисциплін
Протокол №7 від 29.08.2023 р.

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології
Протокол №8 від 15.08.2023р.

Розробники:

Професор кафедри соціології та психології, доктор педагогічних наук,
професор Тюріна В.О.

Рецензенти:

- 1.Професор кафедри ЮНЕСКО та соціального захисту Державного біотехнологічного університету (ДБТУ), доктор педагогічних наук, доцент Данченко І.О.
- 2.Завідувач кафедри психології і педагогіки факультету №3 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор педагогічних наук, професор Федоренко О.І.

План лекції:

1. Закономірності навчання.
2. Принципи навчання.

Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в **Internet** Основна

1. Бандурка О.М., Тюріна В.О., Федоренко О.І. Основи психології і педагогіки: Підручник. / О.М. Бандурка, В.О. Тюріна, О.І. Федоренко. – Харків: Вид-во ХНУВС, 2003. – 336 с.
2. Бандурка О.М., Тюріна В.О., Федоренко О.І. Основи педагогічної техніки: Навчальний посібник. – Харків: ТИТУЛ, 2006. – 176 с.
3. Волкова Н.П. Педагогіка: посібник. / Н.П. Волкова - К.: АКАДЕМІЯ, 2003. -576с.
4. Федоренко О.І., Тюріна В.О., Гіренко С.П. та інші. Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. – Харків: ФОП Бровін О.В., 2020. – 240 с.

Допоміжна

6. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 468 с.
7. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. / За ред. З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова та ін. Київ : Знання, 2007. 495 с.

Текст лекції:

1. Закономірності навчання.

Закономірності навчання - *стійкі та істотні зв'язки в навчальному процесі, що зумовлюють його ефективність.*

Закономірності дидактики *відображають стійкі залежності між усіма елементами навчання - діяльністю вчителя, діяльністю учня і змістом навчання.*

У сучасній педагогіці виділяють кілька закономірностей процесу навчання.

1. *Зумовленість навчання суспільними потребами.* Відображає стан розвитку держави, економіки і культури; матеріалізується в тій частині національного доходу, яку виділяє держава на розвиток освіти. Знання цієї закономірності допомагає розуміти, що навчальний процес спрямований на розвиток інтелекту особистості, її творчих здібностей, уміння жити і працювати в соціальному середовищі. Ця закономірність передбачає, що в незалежній Україні найкраще буде жити високоосвічена, висококваліфікований людина.

2. *Залежність навчання від умов, в яких воно відбувається.* Виявляється ця закономірність через стан навчально-технічної бази, наявність в учительському колективі фахівців, чия кваліфікація, талант відповідають найвищим стандартам і які визначають особливості навчального процесу в школі.

3. *Взаємозалежність процесів навчання, освіти, виховання, розвитку особистості.* Вона матеріалізується завдяки вмінню організовувати навчальний процес на засадах гуманізму (доброті, людяності) з урахуванням свідомої дисципліни учня, формування позитивних його якостей; через індивідуальний підхід до кожного учня на основі його інтересів, зацікавленості щодо отримання знань, розвиток творчих здібностей.

4. *Взаємозв'язок навчальних і реальних пізнавальних можливостей учня.* В основі цієї закономірності той факт, що в центрі навчального процесу знаходиться учень, який володіє певними можливостями для вдосконалення своїх здібностей і отримання знань.

5. *Єдність процесів викладання, і навчання.* Свідчить про спільну діяльність вчителя і учня, в процесі навчання розвивається не тільки учень, а й вдосконалює свої професійні навички вчитель.

6. *Взаємозалежність завдань, змісту, методів і форм навчання в навчальному процесі.* Відповідно методи і форми навчання повинні стимулювати розвиток логічного мислення, вміння школяра застосовувати теоретичні знання на практиці, проявляти власну ініціативу і нестандартність у прийнятті рішень. На це повинні бути зорієнтовані шкільні підручники, посібники. На ефективність навчання впливають і такі системні чинники: цілеспрямованість взаємодії викладача та учня; залежність ефективності навчання від мотивації та активності дій учнів, єдності цілей учня і вчителя; залежність засвоєння знань від ефективності системно організованого повторення; використання попереднього досвіду учнів, розуміння учнями необхідності засвоєння матеріалу.

2. Принципи навчання

Принципи навчання (дидактичні принципи) - певна система основних дидактичних вимог до навчання, дотримання яких забезпечує його ефективність.

Дидактичні принципи поширюються на вивчення всіх дисциплін, значною мірою визначають їх зміст, форми організації та методи навчання.

До основних принципів навчання відносяться:

- Принцип науковості.

Сутність принципу - в підборі матеріалу, який відповідає структурі певної галузі знань і навчального предмета, специфіці його розділів і тем. Учитель зобов'язаний викладати предмет на основі перевірених наукових даних, розкривати причинно-наслідкові зв'язки явищ, процесів, нові досягнення науки і зв'язок з іншими науками.

- Принцип систематичності і послідовності.

Це системність в роботі вчителя (постійна робота над собою, опора на пройдений матеріал при вивченні нового матеріалу, засвоєння нового матеріалу частинами, фіксування уваги дітей на вузлових питаннях, планування системи уроків), а також системність в роботі учнів (постійне відвідування школи, виконання домашніх завдань, увага на уроках, систематичне повторення навчального матеріалу).

- *Принцип доступності і трудності навчання.*

Сутність доступності - в тому, що діти повинні сприймати і розуміти навчальний матеріал, що викладається. У процесі навчання необхідно йти від загального до конкретного, від легкого до складного, не перевантажуючи дітей навчальним матеріалом, не поспішаючи, не нав'язуючи того, що не відповідає віку дітей і методу навчання.

- *Принцип зв'язку навчання з життям.*

Він ґрунтується на об'єктивних зв'язках науки і виробництва, теорії і практики.

- *Принцип свідомості і активності учнів у навчанні.*

Цей принцип основний, оскільки визначає головний напрямок пізнавальної діяльності учнів і управління цією діяльністю.

Свідомому засвоєнню знань сприяє таке: роз'яснення мети та завдань навчального процесу, його значення для вирішення життєвих проблем, використання в процесі навчання розумових операцій (аналіз, синтез, узагальнення, індукція, дедукція).

Активізації пізнавальної діяльності сприяють позитивне ставлення до навчання, інтерес до навчального матеріалу, позитивні емоції.

- *Принцип наочності.*

Залежно від характеру зображення дійсності наочність поділяють на такі види:

- Природні посібники (рослини, тварини, мінерали, знаряддя праці, хімічні речовини)
- Ілюстративні посібники (макети, муляжі, навчальні картини, репродукції)
- Схематичні посібники (географічні та історичні карти, схеми, діаграми).
- Різні технічні засоби (навчальні кінофільми, засоби програмованого навчання, комп'ютери).

- *Принцип міцності засвоєних знань, умінь і навичок.*

Передбачає тривале збереження в пам'яті набутих знань, умінь і навичок. Реалізація цього принципу здійснюється в процесі повторення, закріплення, і застосування знань, умінь і навичок: повторення навчального матеріалу за розділами і структурними смисловими частинами, запам'ятовування нового матеріалу у взаємозв'язку з пройденим раніше, активізація пам'яті, мислення учнів під час повторення матеріалу і таке інше.

- *Принцип індивідуального підходу до учнів.*

Необхідно враховувати рівень розумового розвитку, знань і умінь, працездатності, пізнавальної та практичної самостійності учнів, їх вольового розвитку і ставлення до навчання.

- *Принцип емоційності навчання.*

Реалізується в процесі навчання завдяки живому, логічному, образному викладу матеріалу, мові вчителя, його ставленню до учнів і тощо.

Останнім часом в педагогіці виділяють нетрадиційні принципи навчання:

Принцип демократизації. Він означає організацію навчального процесу відповідно до умов розвитку суспільства і тенденцій розвитку цивілізації, врахування особливостей навчання в залежності від розвитку дитини та використання ефективних форм впливу на неї.

Принцип виховання здорової дитини. Реалізується в процесі навчання через створення певної системи фізичного виховання (урок фізкультури кожного дня), поєднання фізичної культури з моральним, інтелектуальним та естетичним вихованням, створення матеріальної бази для зміцнення здоров'я школярів.

Принцип оптимізації навчального-виховного процесу, Базується на досягненні школярами високого рівня знань, умінь і навичок, розвитку їх психологічних та інтелектуальних функцій, удосконаленні способів організації навчально-пізнавальної діяльності за допомогою вчителів-професіоналів, яких запрошують для викладання в школи на конкурсній основі за контрактом.

Принцип нетрадиційності системи навчання. Полягає у використанні в класно-урочній системі нових форм організації навчання, які сприяють засвоєнню учнями знань на основі підготовки до колоквіумів і заліків, при написанні рефератів і наукових повідомлень, участі в олімпіадах, конкурсах тощо. Передбачає навчання різновікових груп учнів і базується на тому, що старші допомагатимуть освоїти навчальний матеріал молодшим.

При організації навчального процесу вчитель повинен керуватися всіма принципами навчання.